

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
 بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا،
 أَشْرَفِ الْبَرِيَّةِ وَخَاتَمِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ،
 حَبِيبِ قُلُوبِنَا وَطَيِّبِ نَفُوسِنَا أَبِي الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ
 وَاللَّعْنَةُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ

امام صادق علیه السلام در حدیث شریف عنوان، خطاب به عنوان می فرمایند:
 «وَأَطْلُبِ الْعِلْمَ بِاسْتِعْمَالِهِ وَاسْتَفْهِمِ اللَّهَ يَفْهَمُكَ.»
 «علم را برای بکارگیری آن فراگیر و همیشه از خدا طلب فهم کن.»
 در فقره اوّل که می فرمایند:

وَأَطْلُبِ الْعِلْمَ بِاسْتِعْمَالِهِ

عرض شد که مگر انسان علم را برای غیر از استعمال او فرا می گیرد؟ معلومات مگر برای
 غیر از بکارگیری آنها برای انسان مفیدند؟ مطالبی عرض شد که: بله، ممکن است در بعضی از مواقع یا
 به عبارت بهتر در اکثر مواقع، علم در غیر از موقعیت مناسب خودش مورد بهره برداری قرار بگیرد،
 چنانکه فعلاً و سابقاً این دور، دور تاریخ است، اختصاص به زمان، دون زمانی ندارد که همیشه از علم
 موارد غیر صحیح آن مورد نظر و مطلوب شخص طالب است و این فرقی نمی کند در هر علمی، در هر
 رشته ای، در هر فنی. چون همانطوری که عرض شد مسأله معلومات با مسأله بکارگیری آن، دوتاست.
 معلومات یک موقعیتی دارند برای خودشان در واقع و در نفس الامر؛ این موقعیت و این حقیقت ثابت

است.

فرض کنید که میکروب یک واقعیت است و این را خدا آفریده و یک حساب و کتابی برای این میکروب، خدا در نظر گرفته و در عالم خلقت جایی برای او مدّ نظر قرار داده؛ این یک مسأله است. حالا اینکه این میکروب در بدن انسان چه اعمالی را انجام می‌دهد و فعل و چه انفعالاتی به وجود می‌آورد، او هم یک مطلب دیگری است. برخورد انسان با این پدیده به چه نحو باید باشد؟ این یک مطلب است، نفس آن پدیده در خارج آیا واقعیت دارد یا ندارد؟ او هم یک مطلب دیگری است. درست فرض کنید که مثل اینکه کاردی در خارج منافی از او مترتب است و

برای قطع کردن آن چاقو و آن کارد مورد استفاده قرار می‌گیرد. حالا یک وقتی این کارد در مطبخ و آشپزخانه، مورد استفاده خانم خانه‌دار و آشپز قرار می‌گیرد و با او غذا طبخ می‌شود. یک وقتی همین کارد برای از بین بردن شخص دیگری مورد استفاده قرار می‌گیرد. صحبت در بکار گیرنده است، نه نفس آن پدیده خارجی.

معلومات تمام آنها در خارج یک واقعیت‌اند. هر چه را که شما تصور کنید، از علم و از حقایقی که ما به ازاء خارجی دارند، نه آن چه را که تخیلات ذهنی است او در خارج یک واقعیتی دارد. حالا با این واقعیت چطور ما برخورد کنیم، یک مطلب دیگری است. فرمول شکافتن اتم، این یک واقعیت خارجی است، خود اتم یک واقعیت خارجی است. حالا یک وقتی این را در راه کسب انرژی انسان استفاده می‌کند، می‌شود واقعیت، واقعیت صحیح بکار گیرنده مهم است یک وقت این را برای از بین بردن نفوس بکار می‌گیرد. خود پدیده یک پدیده خارجی و واقعیت است و صحیح است و درست هم هست و باید هم باشد. چرا نباید باشد؟

یک وقتی صحبت در یک جا بود که این ائمه علیهم‌السلام که اطلاع داشتند بر این مسائل و بر این زوایای علوم و بر این دقایق و ظرایف، چرا اینها را به مردم یاد ندادند؟ فرض کنید که امام صادق چرا اینها را به مردم یاد نداد؟ بله، یک مقدار مختصری، این همه اسم در کرده، جابر بن حیان پیدا شد و از ایشان یک مقداری مسائل شیمی و اینها فرض کنید که یاد گرفت. ولی چرا اینها اصلاً به مردم یاد

ندادند؟ چرا فرض کنید که زمان را در آن موقع پیش نبردند؟ چرا مطالبی به دست ندادند تا اینکه آن مطالب الآن مورد استفاده بشر واقع بشود؟ اعلم از امام دیگر چه کسی را ما سراغ داریم؟ عالم بما کان و ما یکون است دیگر، هر چه هست و یا به عبارت بهتر اگر بخواهیم تفسیر کنیم، باید بگوئیم: خود نفس آن پدیده خارجی، وجودش به وجود امام است. نه تنها عالم است که هیچ، این که دیگر ممکن است خیلی ها عالم باشند، حالاً نه در آن حدّ ولی مراتب پایین، اما خود نفس آن حقیقت خارجی، وجودش اصلاً بوجود یعنی الآن حضرت بقیة اللّٰه همانطوری که دارد به سلول مفید دارد ارتزاق می دهد، به آن سلول خاطی که دارد هی رشد می کند و هی تومور را دارد تقویت می کند، به آن هم دارد ... به هر دو بالسویه دارد ارتزاق می کند، رزق میدهد، فرقی نمی کند. عالم وجود، وجودش به نفس حضرت بقیة اللّٰه اروحنا فداه است. مگر حالاً کافر به غیر از عنایت امام زمان زنده است؟! یعنی کافر به وجود خودش زنده است، مؤمنین به وجود امام زمان؟! نه، فرق نمی کند، همه یکی است. (كَلَّا نُمِدُّ هُوَآءًا وَ هُوَآءًا مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ)^۱ همه را ما داریم رزق می دهیم. همه را ما داریم رشد می دهیم، همه را ما داریم حالاً من منحرف نشوم از همان طریقی که دارم، ولی این را به شما بگویم: اگر یک سر سوزنی عنایت

حضرت از یک سلول از سلولهای عالم وجود نه از افراد یک سر سوزنی آن عنایت حضرت و جامعیت حضرت، یک سر سوزنی، از یک سلول که آن سلول نه اینکه می میرد، محو می شود. یعنی یک دفعه چطور فرض کنید که یک شخصی اینجا نشسته، یک دفعه شما ببینید نیست، محو می شود. مسأله از این قرار است.

حالاً چرا ائمه نیامدند اینها را به افراد نشان بدهند؟ البته مطالب خیلی زیاد است که اصلاً داعی ائمه بر این نبوده که جنبه روحانیت بشود و جنبه ماده تقویت نشود و ذهن به سمت ماده گرایش پیدا نکند و اینها که مسائلی است که هر کدام جای بحث خود دارد. یک مطلب مهم این است که این علوم، علمی است که در اختیار همه قرار می گیرد. یعنی فرض کنید که اگر امام صادق می آمد علم شکافتن اتم را به افرادی که در آن زمانند نشان می داد. اول هارون الرشید بُمب می انداخت توی سر کی؟ توی سر همان مخالفینش. یا این علوم باید برود در کتابخانه، چرا امام بگوید؟ چرا باید یک حرف لغوی بزند و بعد هم آن در کتابخانه محفوظ، در کتبی ...، یا اینکه این علم باید استفاده بشود. اگر استفاده

^۱ سوره الأسراء (۱۷)، صدر آیه ۲۰

بشود، کی استفاده می‌کند؟ موسی بن جعفر؟! موسی بن جعفر می‌آید فرض کنید بُمب هیدروژنی درست می‌کند؟ موسی بن جعفر می‌آید یک بمب اتمی درست می‌کند؟ موسی بن جعفر فرض کنید که می‌آید میکروب و ویروس و اینها را گسترش می‌دهد؟ فرض کنید که اپیدمی‌اش می‌کند در میان افراد، مریض می‌کند افراد را؟ موسی بن جعفر می‌آید

بمب شیمیایی درست می‌کند؟ اینها می‌آیند این کار را انجام می‌دهند؟ پس کی انجام می‌دهد؟ یکی مثل صدای پیدای می‌شود می‌آید این کار را می‌کند یا غیر صدای می‌آیند این کار را می‌کنند. بالاخره بمب شیمیایی و اتمی از امام صادق و سلمان و ابی‌ذر درست نمی‌شود، از کی‌ها درست می‌شود؟ کی‌ها می‌آیند استفاده سوء را از این مسأله می‌کنند؟ بنابراین چی می‌شود قضیه؟ مگر انیشتین نگفت؟ انیشتین در سالروز تولدش وقتی که در آمریکا برایش کنگره تشکیل دادند، اولین حرفی که می‌زد، گفت: با کمال تأسف باید بگویم الآن به موقعیتی رسیدم که از این اکتشاف خودم، باید بگویم که متأثر و پشیمانم. این نهایت علم ایشان که باعث شد سیصد و شصت هزار نفر در هیروشیما و ناکازاکی تبدیل به ذغال بشوند. این علم است. حالا آقای انیشتین! این مفید بود شما این کار را کردید؟ مفید بود؟ الآن از این چه کسانی دارند در دنیا استفاده می‌کنند؟ از این بمب چه کسانی دارند استفاده می‌کنند؟ هر کشوری برای غلبه بر کشور دیگرش به این تکنولوژی می‌خواهد دسترسی پیدا کند. اسرائیل تقریباً با حدود بیش از سیصد بمب اتمی الآن دارد کشورهای عربی را دارد تهدید می‌کند. حالا این آمریکا این بمب را در اختیار کشورهای عربی قرار می‌دهد؟ نیست این قضیه. خودش الآن موشکهای چند کلاهک و امثال ذلکش آنقدر زیاد شده که نمی‌داند دیگر کجا انبار کند، آن وقت یک کشوری آن طرف دنیا وقتی می‌خواهد درست کند، داد و بیداد و هوار و

می‌زنیم و می‌گوییم و چکار می‌کنیم و گسترش و فلان و علم در اختیار جهل قرار گرفته. علم در اختیار نفس قرار گرفته. اشکال این است. علم، علم واقعی است. علم حقیقت دارد. اتم حقیقت دارد؛ واقعیت دارد. فیزیک واقعیت دارد. شیمی واقعیت دارد. تمام این علوم، علوم هستند که واقعیت دارند، دروغ نیستند، حقیقی است، حقیقت خارجی است. صحبت در کیفیت استفاده از این است. امیرالمؤمنین علیه‌السلام می‌فرماید که:

إِنَّ هَاهُنَا لَعِلْمًا جَمًّا

«در این سینه خیلی علوم نهفته است، خیلی!» حضرت می‌فرمایند: در سینه من خیلی از علوم نهفته، اما بیایم به کی بگوییم اینها را؟ به کی بگوییم که بتواند اینها را تحمّل کند. این قضیه الآن یاد آمد گر چه یک قدری قضیه واقعی است، منتهی یک قدری در آن تنوع و اینها ...؛ می‌گویند که: یک شخصی رفته بود پیش کسی، اسم اعظم می‌دانست. آن شخص اسم اعظم می‌دانست و با او مرده زنده می‌کرد و با او چه می‌کرد و اینها.

یک دفعه ما رفتیم خدمت مرحوم آقا شانزده، هفده سالم بود، گفتم: آقا! این اسم اعظمی که مرحوم شیخ بهایی در کتابش آورده، البتّه ایشان به رموز و اینها بیان کرده ایشان نشسته بودند در کتابخانه داشتند آن موقع ظاهراً امام شناسی را

^۱ بحار الانوار، جلد ۵۶، صفحه ۱۰۹

می نوشتند در طهران. گفتم: آقا! این اسم اعظم چیه که...؟ مرحوم گفتند: برو آقا پی کارت هشتمان گرو نُه‌مان است آقا دارد از ما اسم اعظم می خواهد بپرسد، من چه می دانم اسم اعظم چیه. گفتند: آقا بلند شو برو پی کارت. من شانزده سالم بود خواستیم اسم اعظم یاد بگیریم. علی ای حال، دیگر روش آن مرحوم رضوان الله علیه و طرز تربیت ایشان ما را به آنجا رساند که فعلاً به این حرفها می خندیم.

حالا یک شخصی اسم اعظم می دانست. یکی رفت پیش او و گفتش: نه... و نمیشود و... گفت: من که می دانم تو می دانی. گفت: نمی توانی تحمل کنی، طاقت نداری. گفت: نه، قول می دهم، چه می کنم... بسیار خوب، یک جعبه‌ای بهش داد، گفت: این جعبه را بردار ببر در فلان جا مسافت بعید و این را شما به دست فلان شخص برسان. یک جعبه خیلی بسته‌ای بود. این یک مدتی که راه آمد، از شهر دور شد، وسوسه شد ببیند در این جعبه چیست. امانت است در امانت که نباید خیانت کرد. امانت است، جعبه است، باید به دست شخص برساند. هی وسوسه شد، گفت: نه، از آن طرف بد است، از آنطرف فلان است. آخر الامر گفت: به دقت بازش می کنم و دوباره می بندم که نفهمد آن شخص. آقا! این کاغذ اوّل را باز کرد، کاغذ دوّم را باز کرد، وقتی جعبه را باز کرد یک موش پرید بیرون، موش، یک موش گذاشته بود تو جعبه. وقتی برگشت گفت، نتوانستی دوام بیاوری؟ تو که در یک امانتی که یک جعبه است نمی توانی خیانت نکنی چطور می توانی من اسم

اعظم بهت یاد بدهم و از این غیر از موقع صحیحش استفاده نکنی و از این چیز نکنی؟! نفوس این است قضیه.

إِنَّ هَاهُنَا لَعِلْمًا جَمًّا لَوْ أَصَبْتُ لَهُ حَمَلًا^۱

«ای کاش پیدا می کردم کسی را که این را می توانستم به او یاد بدم، این را می توانستم به او بگویم، می توانست اینها را نگه دارد، می توانست اینها را حفظ کند.» من به یاد ندارم در تمام آن اوقاتی که مرحوم آقا رضوان الله علیه بودند ایشان از این مسائل و اینها استفاده کرده باشند. من بخاطر ندارم. فقط یک مورد بود که من آنطوری که در ذهنم می آید، در مشهد بودیم آن موقع من حدود پانزده سالم بود، تقریباً پانزده سال این اخوی کوچک ما، آقا سید علی حفظه الله ایشان بچه بود آن موقع، شاید پنج سالش بود، خیلی کوچک بود. ایشان دندان درد گرفت. تعطیل بود ما می رفتیم دواخانه، مثلاً دارو بگیریم، داروی مُسکَن و چیزی نبود و خلاصه این یک روز خیلی ناراحت شد و داروخانه ها هم بسته بود و دکتر هم نبود و این آنقدر اذیت شد که همه را تقریباً مستأصل کرده بود. من آنجا فقط دیدم که موردی بود که ایشان فرمودند که: دعایی آقای حداد به من داده که در بعضی از موارد ما این را بخوانیم، حالا این را در می آوریم می خوانیم، این را بخوانیم ببینیم ایشان دعا را

^۱ بحار الانوار، جلد ۲۳، صفحه ۴۴

خواندند تمام شد، این هم درد او ساکت شد، شد که شد تمام شد که نه هیچ دردی، نه هیچ ... ما این را فقط دیدیم. آن هم گفتند: آقای حداد به ایشان اجازه دادند که ... اینها همه‌اش برای ما بود و الا این را به شما بگویم: مرض فوت اتفاق افتاد ایشان کاری نکرد، مرض ضیق و شدت برای افراد، کاری نکرد، هر چه از مسائل مختلفی که شما سراغ داشته باشید بنده اطلاع دارم در زندگی ایشان اتفاق افتاد و ایشان استفاده نکرد. این را می‌گویند چی؟ «حَمَلَةٌ»^۱. این را می‌گویند فردی که مورد اطمینان امیرالمؤمنین است. اگر به او چیزی را بیاموزند، به او مسأله را بیاموزند، می‌تواند نگه دارد حفظ کند. واقعش هم همین است. عدلش همین است. یعنی بین انسان و بین آن افرادی که نمی‌دانند، از نقطه نظر انتساب این قضیه به خدا چه فرقی می‌کند؟ این فقط این می‌داند او نمی‌داند دیگر. حالا چه عدل الهی اقتضاء میکند که من که میدانم عمل کنم اما آنی که نمیداند در بیچارگی به‌اند؟ این کجای عدل است؟ عدل نیست. یعنی منطقی هم صحیح نیست. یعنی از نظر منطقی این مسأله هم صحیح نیست که یک کسی که می‌داند انجام بدهد، خوش بهش بگذرد، و آن کسی که نمی‌داند انجام ندهد هزار تا بدبختی و بیچارگی مبتلا باشد درست

نیست این قضیه. لذا روش این افراد عین روش ائمه علیهم‌السلام در همان مسیر ظاهر و بر همان طریق و تفویض امر به پروردگار است.

لو أصبت له ... بلی

ایشان فرمودند:

اصیبُ لِقْنًا غَيْرَ مَأْمُونٍ عَلَيْهِ

«بله به یک افرادی من می‌توانم برسم، به یک افرادی برخورد کنم، افراد تیز فهم، تیز هوش،

با استعداد، خوش درک، ولی

غَيْرَ مَأْمُونٍ عَلَيْهِ

هیچ اعتباری به آنها نیست.

مُسْتَعْمَلًا آلَةُ الدِّينِ لِلدُّنْيَا^۲

^۱ همان مصدر

^۲ همان مصدر

«دین را برای دنیا بکار می گیرند، برای رسیدن به دنیا بکار می گیرند» مردم را دعوت می کنند. برای چه؟ برای اینکه به یک مرتبه ای برسند. حالا اگر به آن مرتبه رسیدند ولی کسی به آنها اهمیت نداشت، دوباره همین مردم را بر آن مردم می شورانند. این می شود چی؟

مُسْتَعْمَلًا آلَةُ الدِّينِ لِلدُّنْيَا

یکدفعه عرض کردم خدمتتان؛ یک وقتی در همان زمانی که بین ایران و عراق جنگ بود در آن یک وضعیت و سیاست اقتضاء می کرد که ایران وارد خاک عراق نشود، جلو نرود. من خودم شنیدم دیگر واسطه ندارد که یکنفر صحبت می کرد یا در تلویزیون یا در رادیو، نمی دانم و ایشان استدلال می کرد طبق قانون اساسی و طبق احکام شرع مسلم، ما نمی توانیم وارد خاک یک کشور دیگر بشویم، هر چه می خواهد بشود بشود و حکومت اسلامی نباید تخطی بکند، حکومت

اسلامی به مقتضای دین عمل می‌کند. تقریباً از این مسأله یاده روز گذشت یا دو هفته گذشت که ایران حالا طبق همان برنامه‌های جنگی و حربی و مقتضیاتی که می‌دانستند رفتند ظاهراً داخل خاک عراق. همین آقا حالا ای کاش یک کس دیگر را می‌آوردند همین آقا استدلال کرد که: نخیر، حکومت اسلام فراگیر است، حکومت اسلام همه جا دارد، اینجا ام‌القری است، و امثال ذلک. آقا! این مسأله اینطور است، مسأله از این قرار است

وَمُسْتَظْهِراً بِنِعْمِ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ

^۱ «این نعمتهایی را که خدا به او داده است باهات می‌آید مباحات می‌کند بر مردم، استظهار می‌کند، خودش را نشان می‌دهد.» این هوشی که خدا به تو داده، کی به تو داده؟ خدا داده، این استعداد را خدا داده، این توفیق را خدا به تو داده، این مطالبی را که الآن تو داری می‌فهمی، اینها نعمتهای الهی است که خدا به تو داده. چرا اینها را می‌روی به سر مردم می‌زنی؟ آخر مردم مگر این بندگان همین خدا نیستند؟ مگر آن استعدادی که خدا به تو داده، مگر کمی از آنرا به این مردم نداده؟ حالا به او زیادتش را داده به تو کمتر داده. این استظهار چیه؟ خود نمایی چیه؟ مباحات چیه؟

وَبِحُجَجِهِ عَلَى أَوْلِيَائِهِ^۲

«با ادله‌ای که در دست دارد می‌آید با این ادله بر اولیاء خدا

^۱ همان مصدر

^۲ و ۳ و ۴- همان مصدر

احتجاج می کند.» بر آن کسانی که می خواهند راه بروند، بر آن کسانی که می خواهند راه حقّ را پیدا کنند می آید دلیل می تراشد، توجیه می کند، تأویل می کند، راه اولیاء خدا را می بندد، آن کسانی که دارند به سمت او حرکت می کنند می آید راه آنها را می بندد، اینجا شک و شبهه می کند. اینها مال کی هستند؟ اینها مال افرادی اند که از این علوم دارند.

او مُنْقَاداً حِمْلَةَ الْحَقِّ

۳ «یا اینکه نه، افرادی هستند، اینها منقادند.» نفس آنها نفس آرامی است. نفس آنها نفس سرکش نیست، قبول می کنند اما اشکال آنها چیز دیگر است. اشکال آنها این است که آن قدرت و آن بصیرتی را که باید با آن فهم و با آن بصیرت و با آن قدرت بتوانند روی پای خودشان بایستند، آن قدرت را ندارند.

يُنْقَدِحُ الشَّكُّ فِي قَلْبِهِ لِأَوَّلِ عَارِضٍ مِنْ شِبْهِةِ الْأَمَةِ

۴ «وقتی یک شبهه ای برای آنها مطرح می شد اینها در قلبهای اینها شک پیدا می شد» فوری در قلب اینها شبهه پیدا می شد. صد مرتبه یک حرفی را به اینها می زنی تا می روند پیش یکی دوباره شک می کنند. این چیه؟ دویست دفعه یک حرف را بر آنان توضیح می دهی: آقا! این دلیل، به این دلیل، به این کیفیت. تا می روند پیش یکی، یکدفعه دوباره چی می شود؟ دوباره انسان دیگر به اینها اعتماد ندارند. دیگر چرا بنشیند حرف بزند؟ چرا وقتش را دیگر برای اینها تلف کند؟ چرا وقتش را دیگر بگذارد؟ صد مرتبه می آییم می گوئیم: آقا این حرفها را زدند اشتباه است، هر کسی به راه خودش، هر کسی به کار خودش، چکار دارید به اینکه این با او برخورد می کند، این با او

رفیق است، این با او سلام علیک می کند، باز می گوئیم: این به او سلام علیک کرد پس بنابراین بهش اعتنا نکنیم، این به او فلان کرد چکار نکنیم. چه فایده؟ همین الآن دارند برای من نامه می دهند، از خیلی از همین مخدراتی که در طهران هستند، می گویند: آقا ما می خواهیم با یکی سلام علیک کنیم با یکی، ما را برمی دارند تکفیر می کنند، ما را برمی دارند نمی دانم چه می کنند، این با او سلام کرده، این با او فلان کرده.

آقا! دیگر بس است. آخر یعنی چه؟ اینها کارهای است که حتی غیر مسلمانها هم انجام نمی دهند. آخر ما خودمان را دنبال کی داریم می دانیم؟ ما خودمان را دنبال چه شخصی داریم قلمداد می کنیم؟ آخر معنی ندارد. با یک نفر سلام علیک می کند، برمی دارند می گویند: این با او سلام علیک کرده، او این را در خانه اش راه داده، این منزل او رفته. آقا! شما همسایه ات که گبر است باهش رفت و آمد داری، همسایه ات که یهودی است باهش رفت و آمد داری، آدمی که هزارتا کار خلاف انجام می دهد به خاطر منافع شما باهش رفت و آمد داری. این کارها چیست؟ اینها هیچکدام صحیح نیست و هیچکدام از این اعمال مورد رضای اولیاء و بزرگان و امام زمان نیست و هر کسی این کارها را انجام بدهد قطعاً مورد سخط

خدا و سخط اولیاء الهی قرار دارد. این چیست؟ این

«اطلب العلم لاستعماله»

^۱ نیست. اینها افرادی هستند که می آیند علم را فرا می گیرند برای چی؟ برای اینکه با او مباحثات کنند، برای مردم مباحثات کنند، ما این را می دانیم ما آن را می دانیم. این این را نمی داند. بله این یک طرف قضیه. یک نحو ممکن است که بگوییم منظور حضرت از اینکه می فرماید:

اطلب العلم لاستعماله^۲

، معنایش این است که انسان وقتی یک چیزی را یاد می گیرد نباید به همان یاد گرفته و معلوم، بسنده کند و او را به کار نگیرد. در جلسه گذشته عرض شد که گاهی اوقات انسان دچار علم زدگی می شود. معنای علم زدگی یعنی همین. انسان از علم خود آن علم مورد نظرش است، نه آن محکی خارجی و تطبیق آن علم بر آن معلوم خارجی آن مورد نظر نیست. دوست دارد برود فقه یاد بگیرد، اصلاً دوست دارد، به عنوان یک علم دوست دارد. دوست دارد برود ریاضی یاد بگیرد به عنوان یک علم. دوست دارد برود طب یاد بگیرد بعنوان یک علم. دوست دارد برود فرض کنید که فیزیک یاد بگیرد بعنوان یک فقط همین دوست دارد، اما به کار؟ نه، همینطوری می نشیند، فقط من دوست دارم یاد بگیرم و ساکت بنشیند و از این علم استفاده نکند و در

^۱ بحار الانوار، جلد ۱، صفحه ۲۲۴

^۲ همان مصدر

موقع مناسب از این علم بهره نبرد. این چیست؟ این هم خلاف است. انسان عالم است اما بکار نمی‌گیرد آن علم را. نسبت به آن معلوم ساکت است و از او رد می‌شود و یک آفت بزرگ سلوک همین است که انسان وقتی به آن مطالب سلوکی می‌رسد و به آن حقایق می‌رسد دیگر با رسیدن به آن حقایق دیگر دل او گرم می‌شود و این گرم شدن دل، او را از حرکت باز نگه می‌دارد. آفتی است که هشتاد درصد افراد به این آفت مبتلا هستند یا بگویم نود درصد به این مبتلا هستند. تا وقتی که در انسان حالت عطش است، سراغ کتابها می‌رود، این کتاب آن کتاب، این شخص چی نوشته، او چی گفته، دستورات سلوکی چیه، مطالب ...، اما همین که به یک شخص عالم و خبیر و استاد راه رسید و رفت پیش او، دیگر انگار به مطلوب رسیده و تمام یافته‌ها را کنار می‌گذارد. می‌گوید: رسیدیم دیگر، داریم دیگر. در حالی که تازه باید شروع کنی. تمام اینها مقدمه شروع است و تمام اینها مقدمه حرکت است. عرض کردم آن دفعه، مثل این که یک شخصی یک ناراحتی دارد، می‌گردد بهترین طبیب را فرض کنید پیدا می‌کند برای درمان، از آنجا می‌آید، از آن طرف می‌آید، از آن طرف ایران بلند می‌شود می‌آید این حرفها، حالا وقتی به او می‌رسد نسخه‌اش را می‌گذارد کنار طاقچه. این چه فایده‌ای کرد؟ به همین رفتن پیش دکتر که کار تمام نمی‌شود، انسان باید خودش را به او بسپرد و مطالب او را مورد نظر

قرار بدهد و این یک آفتی است که متاسفانه شیطان خیلی خوب از این آفت استفاده می‌کند، انسان کار خلاف انجام نمی‌دهد، یعنی دروغ نمی‌گوید یا فرض کنید که من باب مثال تهمت نمی‌زند یا مردم آزاری نمی‌کند یا عمل خلافی انجام نمی‌دهد ولی آن شوق و رغبت و آن عطشی که قبل از رسیدن به مقصود در وجود او زبانه می‌کشد الان با رسیدن به یک موقعیت مناسب، آن فروکش می‌کند و این آفت، آفت بسیار بسیار مهمی است.

حالا این مال چیست قضیه؟ این دو جهت ممکن است ضمیمه هم بشود تا اینکه انسان را به این مطلب برساند. اول غلبه احساسات بر عقل است. اکثریت افراد، نود و چند درصد را ما می‌توانیم بگوییم که اینها احساساتشان بر عقلشان غلبه دارد. مسأله دوم مسأله فراموشی است. انسان فراموشکار است که البته آن هم معلول همین قضیه اول می‌توانیم بگوییم. خیلی زود انسان نعمتها را یادش می‌رود. خیلی زود. چقدر ما در قرآن آیاتی داریم بر اینکه وقتی مردم توی دریا هستند، طوفانی می‌شود موج می‌شود، کذا می‌شود، می‌بینند، با چشم خودشان دارند مرگ را می‌بینند. تا حالا اتفاق افتاده برای کسی که مرگ را برای خودش ببیند؟ شاید کم اتفاق بیفتد ولی برای خود من اتفاق افتاده. یعنی من در یک موقعیتی قرار گرفتم گفتم که دیگر حتمی است. آدم در آن یعنی واقعاً نه اینکه دیگر شوخی یعنی جدی در یک وضعیتی، واقعاً انسان مرگ را ببیند آن موقع حالش را ببیند تا آن

موقع که ندارد چقدر فرق می‌کند؟ دیگر همه چی می‌رود کنار فقط خدا می‌آید تو کار. هم زن و هم بچه و هم ملک و هم عقار و هم ریاست و آقا همه چی می‌رود کنار. آنجا آدم می‌فهمد (يَأَنَّ) **اللَّهُ هُوَ الْحَقُّ وَ أَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ**^۱ آنجا می‌فهمیم. حالا زنه کجاست؟ بابا زنه در خانه نشسته دارد پلویش را می‌پزد، تو الآن داری می‌میری آن دارد پلو می‌پزد. خیلی خوب پس آن که نتوانست کاری بکند. بچه‌ها؟ بچه‌ها آنهم هم که مدرسه‌اند آنها هم سر جایش. دکان، بازار، سر جایش، خوب، حسابی، بازار دارد برای خودش می‌گردد. خوب به درد شما چه می‌خورد اینجا؟ حالا من نمی‌گویم ان شاء الله برای شما اتفاق بیفتد، ولی بیفتد و رد شویم. حالا فهمیدنش خوب است دیگر. برای من اتفاق افتاده، یعنی من دیگر شوخی نداشتم قضیه. یعنی من صد در صد هیچی، گفتیم: یا علی! برویم. هیچی در آن لحظه دیگر در وجود انسان و در مخیله انسان نیست. چرا؟ چون با واقعیت انسان برخورد می‌کند، این است علتش. غلبه احساسات. عاقل همیشه باید این را داشته باشد آقا جان! امیرالمؤمنین همیشه آن لحظه‌ای که برای من بود برای او بود. اولیاء خدا همیشه در آن لحظه هستند.

وَلَوْلَا الْآجَالُ الَّتِي كَتَبَ اللَّهُ لَهُمْ لَمْ تَسْتَفِرَّ أَرْوَاحُهُمْ فِي أَجْسَادِهِمْ طَرْفَةَ عَيْنٍ، شَوْقًا إِلَى الثَّوَابِ وَ

^۱ سوره الحج (۲۲)، صدر آیه ۶۲

خَوْفًا مِنَ الْعِقَابِ.

«...»^۱ «اگر اجل اینها نبود یک لحظه نمی ایستادند در این دنیا.» در خطبه همّام، خطبه متّین، آنها چی اند؟ آنها نه اینکه منتظرند، اصلاً از دست خدا عصبانی اند. چرا نمی بری بابا؟! چی توی این دنیا همین طوری ما را نگه داشتی؟ گرفتاری پشت گرفتاری. دنیا همین است دیگر.

مرحوم آقای انصاری می فرمودند: دلخوشی ما در این دنیا فقط به همین چند تا رفیق است و الا این چه دنیایی است ایشان ناراحتی قلبی داشتند بعد هم که با ناراحتی سخته مغزی از دنیا رفتند ایشان می فرمودند: چیه آن قدر شما برای من دعا می کنید و گوسفند می کشید و نذر می کنید و که خدا شفا بدهد؟ این غیر از همین گرفتاریها چیه توی این دنیا؟ همیشه آدم قلبش درد بکند و مگر مجبور است بماند؟ خوب برود. آخر ماندن با قلب درد چه فایده دارد؟ من نمی فهمم. آخر یک کسی در این دنیا بماند، دیگر از بالا تا پایینش همه درد بکند. این چه ماندنی است؟ البته یک وقتی می ماند و همین برای خودش کمال است و خداوند ... این حساب دیگری دارد، ولی این شخص واقعاً بهش بگویند: آقا! ما بیست سال به تو عمر می دهیم ولی همیشه قلب درد داری و سر درد داری و میگرن داری و ریهات خراب است و معدهات کذاست و همیشه اینطور. من نمی فهمم اگر این عاقل است

^۱ بحار الانوار، جلد ۷۵، صفحه ۲۸

می گوید: این ماندن نیست، بریم. مگر این که یک چیزی بر آن مترتب باشد، صرف نظر از آن قضیه. ایشان می فرمودند چیه برای من دعا می کنید؟ چیه نذر می کنید؟ چیه گوسفند می کشید؟ این دنیا غیر از همین ابتلائات و این حرفها چی دارد؟ اینها اولیا هستند دیگر، اینها افرادی هستند که حقیقت را یافتند و چشمشان و ادراکاتشان به مسائل دیگر باز شده و فهمیدند که اینجا جای استقرار نیست.

فَخُذُوا مِنْ مَمَرِّكُمْ لِمَقَرِّكُمْ.^۱

أمیر المؤمنین علیه السلام یک خطبه ای دارند راجع به اینکه چطور وقایع حتمیه را انسان باید آن وقایع حتمی را واقع بیندارد. گرچه در آینده می آید. حضرت می فرماید که

رَحِمَ اللَّهُ امْرَأً تَفَكَّرَ فَأَعْتَبَرَ وَاعْتَبَرَ فَأَبْصَرَ.^۲

«خدا پدر و مادر آن کسی را بیامرزد که بنشیند به احوال خودش فکر کند، بنشیند حساب کند، دو دو تا چهار تا وضعیت خودش را حساب کند کسی از حسابرسی ضرر نمی کند تَفَكَّرَ، بنشیند در احوالات خودش فکر کند. فَأَعْتَبَرَ، عبرت بگیرد، عبرت گرفتن، عبرت از عَبْرٍ «عبور» است یعنی این را در وجود خودش قرار بدهد، از این قضیه به آسانی نگذرد، در دل خودش بیاورد، در فهم خودش و در ادراک خودش اینها را

^۱ بحار الانوار، جلد ۷۰، صفحه ۸۸

^۲ نهج البلاغه، صفحه ۱۴۸

بیاورد و وقتی که عبرت گرفت فَأَبْصَرَ چشمش را باز کند، دیگر چشمش را هم نگذارد.»

فَكَأَنَّ مَا هُوَ كَائِنٌ مِنَ الدُّنْيَا عَنْ قَلِيلٍ لَمْ يَكُنْ^۱

«آن مقدار کمی که از دنیایش مانده، یک کسی چهل سال سنش است، چقدر برایش از دنیا

مانده؟ بیست سال، بیست سال زیاد است؟ نه آقا جان! چشم به هم بزنی. شما الآن بیست سال پیش یادتان می‌آید؟ همین بیست سال پیش. می‌گویید دیروز بود دیگر. بیست سال پیش با بیست سال بعد فرق می‌کند؟ آن هم یکی است. پس بیست سال بعد هم می‌شود فردا، این دیروز این هم فردا.

فَكَأَنَّ مَا هُوَ كَائِنٌ مِنَ الدُّنْيَا عَنْ قَلِيلٍ لَمْ يَكُنْ

«كانَّ اصْلًا نیست.» وقتی قرار بر این است که کم انسان عمر کند و مدت کمی را باشد کانَّ

اینکه نیست. نیست دیگر، فردا بسم الله! یا علی! وجود ندارد. و

كَأَنَّ مَا هُوَ كَائِنٌ مِنَ الْآخِرَةِ عَمَّا قَلِيلٍ

لَمْ يَزَلْ و واقعیت این است کانَّ اینکه آن «عَمَّا قَلِيلٍ» بهش می‌رسیم. این از قَلِيلٍ کانَّ نیست و

آن هم «عَمَّا قَلِيلٍ» یعنی همین فردا، پس فردا، دو روز دیگر به يك امر کائنی می‌رسی به يك امر موجودی شما می‌رسی. کانَّ چیست؟ کانَّ اینکه اصلا نبوده کانَّ این نیست اصلا نبوده وجود داشته. این برای چیه؟ این برای این است که امیرالمؤمنین می‌خواهد آن قدرت فهم و قدرت عقلانی انسان را در ارتباط با پدیده‌های خارجی و انطباق انسان با آن پدیده‌های خارجی

^۱ همان مصدر

تقویت کند و جنبه‌های احساسی و جنبه‌های تخیلی را در وجود انسان تضعیف کند. حالا یک روز ما این بنا را می‌گذاریم بعد آن یک روز را تبدیل به دو روز می‌کنیم، دو روز را تبدیل به سه روز تا یک هفته، ببینیم چی می‌شود قضیه ما. یک روز ما بنای زندگی‌مان را بر اساس عقل قرار بدهیم. حالا نه عقل کامل، نه، بر اساس تفکرات عقلی قرار بدهیم نه احساسی. حالا هر کسی به هر مقداری که می‌تواند، هر کی به هر مقداری که توان دارد. بعد شب که می‌شود آن اعمالی را که در طول روز انجام داده، آن اعمال را حساب کند با کارهایی که روز قبل انجام داده، ببیند چه تفاوتی می‌کند. اگر خوب بود برای روز بعد ادامه بدهد اگر خوب بود برای روز سوم ادامه بدهد. آن وقت بعد از یک ماه تغییرش را در نفس خودش می‌فهمد. این می‌شود چی؟ مراقبه. پس حالا متوجه شدیم که مراقبه‌ای که بزرگان می‌گویند، بزرگان سلوک می‌گویند، همین قوه عقلانی را قرار دادن است. همین عمل به این مسئله عقلانی کردن است. می‌خواهید شما جنس بخرید از کی بروید جنس بخرید؟ سبزی بخرید، میوه بخرید، از این میوه فروش بخرید یا از او. نگاه کنید کدام یک از آن دو محتاج‌ترند. نگاه نکنید این نزدیک است آن یک خورده دورتر است. اولاً یک خورده دورتر است، یک دو قدم راه می‌روی. آقایان اطباء که توصیه

می‌کنند انسان راه برود برای سلامتی و اینها. به ما که خیلی توصیه می‌کنند ولی متأسفانه ما هنوز موفق نشدیم.

همین چند شب پیش داشتم مطالعه می‌کردم ما از این کتابها اصلاً خسته نمی‌شویم هر چی هم مطالعه کنیم این مهر تابان یادنامه مرحوم علامه طباطبایی. یک قضیه‌ای را آقا راجع به مرحوم قاضی نقل می‌کنند که: یک شخص دید ایشان رفتند و دارند از یک میوه فروشی و سبزی فروشی کاهو می‌خرند و کاهوهای مانده و این چیزها را مرحوم قاضی سوا می‌کنند. وقتی که ایشان برمی‌دارند اعتراض می‌کند آقا همه می‌آیند میوه‌های بهتر و لطیفتر و اینها را سوا می‌کنند، شما کاهوهایی که برگهای درشت و خشن و یک قدری مانده ایشان می‌فرمودند که: اولاً ما احتیاج به کاهو داشتیم و این معلوم نیست حالا من دارم اضافه می‌کنم این معلوم نیست این موادی که حالا و این خصوصیتی که در این برگهای کاهو و این چیزها هست حالا کمتر از آن باشد کلروفیل و سبزینه و اینهاش مثلاً کمتر باشد. این خیلی مفید است و چیزهایی که دارد کمتر از آن نیست. از آن طرف این شخص یک شخص محتاجی است من می‌خواهم به او اعانت کنم، بجای اینکه اعانت کنم و روح تکدی را در او بوجود بیاورم می‌آیم این کاهوها را ازش می‌گیرم؛ این کاهوها را تا عصری خراب می‌شود مجبور می‌شود بریزد دور. پس هم من به او اعانت کردم و هم آن روح تکدی را در او بوجود نیاوردم و عزت و مناعت این

شخص را محفوظ کردم و آبروی او را نگه داشتم و همین که برداشتیم یک کاهویی خوردیم یعنی یک بالآخره چیز مفید. این می شود چی؟ این می شود عقلانی. این شخص را می گویند یک شخص عاقل. کسی است که عقلش به مرتبه کمال رسیده. می خواهد کمک به فقیر بکند ولی کمک را به یک نحوی بکند که سایر جهات هم ملحوظ باشد نه اینکه ابرویش را بخواهد درست کند چشمش را در بیاورد. و این مسأله را بسیار من در حیات مرحوم آقا رضوان الله علیه مشاهده می کردم، خیلی. ایشان در این مسأله خیلی وسواس عجیبی داشتند و خیلی از بزرگان این مطلب را رعایت می کردند. این مسأله اینطور نیست.

من چندی پیش بود به دیدن یکی از آقایان رفتم که فرد موجهی است و از علماست. یک قضیه ای تعریف می کرد و خیلی خوشم آمد از آن قضیه. ایشان می گفت که: جدّ ما یک مرجع بود و ارتباطش هم با افراد متفاوت بود با هر کسی به یک نحو و یک قسم مرتبط بود. یک روز یک نفر می گفت پدر من برایم نقل می کرد می گفت: یک نفر از همین آقایان در نجف و اینها آمد و به پدر ما گفت فلانی از پدر شما چیزی نمی بینیم، خلاصه ما را مورد لطفشان قرار نمی دهند و امثال ذلک از این چیزها. گفت: من آمدم به پدرمان گفتم که مثلاً خوب است با ایشان هم شما چیزی داشته باشید و مثلاً ارتباطی و بعد خلاصه مساعدتی، چیزی، اگر می شود. ایشان گفت که: اگر ایندفعه او را دیدی به ایشان بگو فلان شخص را

شما می‌شناسی؟ اسم یک شخص گفت: در خیابان ما دیدیم و سلام و علیک و من به ایشان گفتم، گفتم: فلان شخص را شما می‌شناسی؟ گفت: تا این اسم را بر دم این سرش را انداخت پایین و رنگش قرمز شد و خداحافظی کرد و رفت. هیچی نگفت. معلوم شد آن شخص واسطه همین آقا بوده که می‌آمده و مرتب با ایشان مساعدت می‌کرده بدون اینکه اسم این را ببرد. این است روش بزرگان. اینها برای انسان همه درس است که انسان بداند که در چه وضعیتی و با چه شخصیتی و چه نحو مَشی کند و مماشات بکند با افراد هر کدام بر طبق آن مرتبه و بر طبق آن وضعیت خود که لحاظ همه مطالب در آنجا بشود.

این قضیه به خاطر غلبه احساسات است. انسان وقتی که به یک حقیقت و پدیده‌ای رسید آنجا می‌ایستد و به ارزش و به آن واقعیت می‌رسد. وقتی که از آن قضیه آمد و جدا شد فراموش می‌کند. راجع به فرعون مگر نداریم؟ (وَ جَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ)^۱ «ما بنی اسرائیل را آمدیم از دریا عبور دادیم.» اما همین که آمد، (فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَ جُنُودُهُ)^۲ «فرعون و لشکریانش آمدند، این دنبال بنی اسرائیل که آنها را بگیرند.» آنه آمدند در دریای نیل، در رود بزرگ نیل، آمدند در آنجا

(حَتَّىٰ إِذَا أَدْرَكَهُ الْعَرَقُ قَالَ أَمُنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي آمَنْتُ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ)^۳ می‌گوید: «وقتی که آمد غرق او را بگیرد، غرق او را بگیرد، در آن موقع می‌گوید چه؟ می‌گوید: ایمان آوردم.» چرا می‌گوید ایمان آوردم؟ چون فرعون هم قلب دارد مانند سایر افراد. فرعون هم وجدان دارد مانند سایر افراد. فرعون هم بدی و خوبی را می‌فهمد، همانطوری که بقیه افراد، بدی را می‌فهمند خوبی را می‌فهمند، الم و درد را احساس می‌کند، نفع را تشخیص می‌دهند، آن هم همینطور تشخیص می‌دهد ولی چی؟ احساسات می‌آید نگه می‌دارد. ای فرعون! مگر موسی نیامد؟ و مگر تو سَحْرَه را جمع نکردی؟ و مگر موسی بر سَحْرَه غلبه نکرد؟ چرا نپذیرفتی؟ آیا وجدان تو در آن وقت این مطلب را قبول نکرد؟ این درست است؟ اگر نمی‌فهمیدی پس خدا دیگر عذابت نمی‌کند؛ نفهمیدی دیگر. پس معلوم است نفهمیدی و کتمان کردی. بجای اینکه تسلیم حق بشوی به آنها گفتید شما را بر شاخه‌های درخت آویزان می‌کنم، شما را به دار می‌زنم. یک قضیه‌ای اتفاق افتاد، هم تو وجدان داشتی، هم آن سَحْرَه‌ای که به مسائل وارد بودند، جُفت شما وجدان داشتید، هر دوی شما عقل و فکر داشتید، هر دوی شما مغز داشتید و هر دوی شما از سلامت فکری برخوردار بودید ولی با این قضیه دو نحو برخورد

^۱ سوره یونس (۱۰)، صدر آیه ۹۰

^۲ و ^۳ - سوره یونس (۱۰)، قسمتی از آیه ۹۰

کردید؛ تو آمدی منافع خود را ترجیح دادی، رد کردی، آنها آمدند منافع آخرت را ترجیح دادند، قبول کردند و الا هر دویتان فهمیدید. اگر تو نمی فهمیدی خدا با تو کاری

نداشت، نفهمیدی دیگر. مثل یک بچه‌ای که نفهمیده، آنهم نمی‌فهمد. مثل دیوانه‌ای که نفهمد. خدا با دیوانه کاری دارد؟ با کسی که مثل مخبّل است کاری دارد؟ نه، کاری ندارد. ولی با فرعون کار دارد، چرا کار دارد؟ چون می‌فهمد، چون منطق را درک می‌کند ولی می‌آید چکار می‌کند؟ توجیه می‌کند. به جای اینکه بیاید جانب سحره را غلبه بدهد و جانب آنها را بگیرد، تهدید می‌کند. آقا! چرا تهدید می‌کنی؟ می‌کُشمتان، به دارتان می‌زنم، پدرتان را در می‌آورم. چرا؟ آیا سزای حقّ دیدن این است؟ آیا سزای کسی که یک حق را می‌بیند این است؟ که بگویند **(وَأَصْلَبْنَكُمْ فِي جُدُوعِ النَّخْلِ)** «به شاخه‌های درخت آویزانتان می‌کنم» فرعون بسم الله دیگر! ما که بُریدیم، ما که در مقابل موسی عاجز شدیم، به مقدار فهم و فکر خودمان حجّت بر ما تمام شد. بسیار خوب، ما تسلیم شدیم. جنابعالی می‌گویید من بالاترم، شما بیایید در میدان، شما بیا با موسی برخورد کن. برخورد نمی‌کنی، چرا تهدید می‌کنی؟ چرا می‌زنی؟ چرا می‌کُشی؟ چرا زبان درمی‌آوری؟ زبان همه را چرا می‌آوری؟ چرا؟ این که نشد کار. اینها همه‌اش مال چیست؟ به خاطر اینکه غرق هنوز نیامده سراغش. ید بیضا می‌بینی انکار می‌کنی، معجزه دیگر می‌بینی انکار میکنی، همه اینها را انکار می‌کنی ولی از وجدان خودت که دیگر نمی‌توانی فرار

کنی. وجدان تو همیشه با توست. عقل تو همیشه با توست. از محبت به ذات خودت که دیگر نمی توانی فرار کنی. حُبّ به ذات فطری است، حُبّ به ذات ذاتی است، عارضی نیست. وقتی که یک جا می رسی می فهمی اینجا دیگر غرق است. اینجا دیگر قضیه، قضیه شنا کردن نیست، صاف دارد می بینید دیگر. موسی با قومش قشنگ از این رود عبور کردند و رفتند آن طرف. حالا راست می گویی تو هم شنا کن. شنا اینجا توی کار نیست جبرئیل آمد یک مشت لَجَن برداشت زد در دهانش، گفت: تا حالا چکار می کردی؟ (فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً)^۱ امروز تو را نه، تو را با خود می بریم آن طرف خط بدنت را می اندازیم به ساحل. خودت را (بِبَدَنِكَ) منظور این است دیگر. یعنی این بدن است، من که این نیستم. (نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ) تو را با خودمان می بریم، تشریف بیاورید با شما کار داریم حالا، تازه اولش است. بیاید آن طرف، ملائکه ما منتظرند، پذیرایی کنند، استقبال کنند از شما، چی در این دنیا هی ادعای الوهیت کردی؟ همه ما همینیم آقا جان! همه ما فرعونیم. هر کسی از ما در نفس خودش یک فرعونی است. منتها ادعای الوهیت نمی کنیم. چرا؟ چون کسی از ما قبول نمی کند. اگر می کرد می کردیم. الآن من بگویم خدا هستم؛ می گویند: آقا برو پی کارت بابا! خدا کیست؟ اما اگر یک جا منافع اقتضا بکند نه، فرقی نمی کند. آن الوهیت کرد مردم را به استرقاق کشید، ما به یک نحو دیگر، یک جور دیگر. من چه هستم، من چه هستم، باید بیاید، این طور است، کسی نمی داند. ما به یک نحو دیگر. اگر خدایی در کار نباشد ما همانیم. هیچ تفاوتی ندارد. در روز قیامت مظاهر را به انسان نشان نمی دهند، ظهور را به انسان نشان می دهند. یعنی یک خطّ دارد تعقیب می شود، این خط صورّ مختلفی دارد. همه اش گول زدن مردم است. پس حالا همه چی هستیم؟ همه مان تو این قضیه شریک هستیم با آن جناب.

(فَالْيَوْمَ ...) تو را با خودمان می بریم، آن دنیا با تو کار داریم. "نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ" بدنت را می اندازیم در ساحل. می گویند که اخیراً هم که کشف شده بود يك همچین چیزی می گویند، حالا درست می گویند یا ...، می گویند این همانی بوده که ... (نُنَجِّيكَ ... لِتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً) «تا اینکه عبرت باشد برای کسانی که بعد از تو می آیند» آنها هم بدانند، آنها هم با این پدیده روبرو بشوند و بفهمند قضیه جدی است. این هست آقا!

یک وقتی من با خودم فکر می کردم که آیاتی که در قرآن داریم که آن آیات می فرماید: ما در

^۱ از سوره یونس (۱۰)، صدر آیه ۹۲

روز قیامت وقتی که منافقین، کفار، مشرکین، اینها می آیند و از ما

طلب بازگشت می‌کنند، چرا خدا قبول نمی‌کند؟ مگر خدا کینه دارد؟ مگر خدا با کسی حقد دارد؟ قبول کند. اینها مال افرادی است که در گرداب تخیلات و انانیت و هوی نفسانی این دست و پا می‌زنند ولی مقام ذات ربوبی که مقدّس است از هر شیین و از هر صفات رذیله‌ای که مختصّ عالم کثرت است او چرا؟ در آیه قرآن داریم **(وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يُوقَفُوا عَلَى النَّارِ)**^۱ «ای کاش ای پیغمبر! می‌دیدى وقتی که اینها در کنار جهنّم ایستاده‌اند» **(وَقِفُوا عَلَى النَّارِ)** مشرف، اشراف بر این جهنم دارند، چند دقیقه‌ای دیگر نمانده که بگویند بفرمایید، سقوط آزاد. دیگر هر که برود در همان مرتبه‌ای که دارد به مقتضای شدت و به مقتضای قلت اتری که نسبت به آن جا لابد هست، هر کسی در یک مرتبه‌ای بتواند بایستد، بفرمایید. همین که ایستادند **(وَقِفُوا عَلَى النَّارِ)** درست مثل چی؟ مثل فرعونى که حال **(أَذْرَكَهُ الْعَرْقُ)**^۲، اینها هم **(وَقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَ لَا نُكْذِبُ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَ نَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ)**^۳ اینها آن موقع چه می‌گویند؟ «آن موقع دیگر از آن نهادشان دیگر برمی‌خیزد: ای کاش خدا ما را بر می‌گرداند» **(يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ)** برگردیم، برگردیم ولی چی؟

(وَ لَا نُكْذِبُ بِآيَاتِ رَبِّنَا) دیگر مثل سابق که تکذیب نکنیم، اعتنا نمی‌کردیم، به کار خود می‌رفتیم، این دفعه دیگر تکذیب نکنیم، این دفعه دیگر دیدیم دیگر: این هم جهنم. این دیگر در مقابلمان **(وَ نَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ)** ما از مؤمنین بشویم. اما خدا در اینجا جواب می‌دهد **(بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَ لَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ)**^۴ تمام آن چه را که در دنیا مخفی می‌کردند، تا ما می‌آمدیم یک جرعه بزیم فوراً این جرعه هنوز به ذهن نیامده و نایستاده رد می‌شدند. اصلاً نمی‌گذاشتند که بیاید. یک آیه از آیات الهی وقتی که می‌آمد به جای اینکه رویش بایستند، تأمل کنند، رد می‌شدند: نه این جورى نیست و اصلاً تفکّر نمی‌کردند **(يُخْفُونَ)** اخفا می‌کردند، مسائل را اخفا می‌کردند. عالم قیامت را اخفا می‌کردند. آقا کی رفته؟ کی دیده؟ حرفها چیست؟ **(بَدَا لَهُمْ)** همه روشن شد، بفرمائید **(بَدَا لَهُمْ)** **(وَ لَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ)** خدا که دروغ نمی‌گوید. اگر اینها برگردند **(لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ)** «برمی‌گردند دوباره تکذیب می‌کنند» **(وَ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ)** دروغ می‌گویند. من دیدم مسأله این طور است واقعا. یعنی اصلاً این عمل پروردگار یک

^۱ سوره الانعام (۶)، آیه ۲۷

^۲ سوره یونس (۱۰) قسمتی از آیه ۹۰

^۳ سوره الانعام (۶) آیه ۲۷

^۴ سوره الانعام (۶) آیه ۲۸

عمل از روی کینه و حقد و اینها نیست یک عمل منطقی است. یعنی اگر فرض کنید که من هم اگر به جای خدا بودم، می‌گفتم: مگر ما بیکاریم، یک دفعه آوردیمشان دیگر، چقدر دیگر بیاوریم. اینها واقعاً این هستند، واقعاً این طورند که اگر بخواهند برگردند دوباره می‌آید و نفس فراموش می‌کند و احساسات غلبه می‌کند دوباره برمی‌گردند و الا اگر طوری بودند که واقعاً اگر برمی‌گشتند واقعاً دست برمی‌داشتند امکان ندارد خدا اینها را عذاب کند. اینها را در همین عالم برزخ چکار می‌کند؟ رشدشان می‌دهد. آنهایی که در عالم برزخ پس از مرگ مورد تربیت خداوند هستند و نقائص خودشان را برطرف می‌کنند و به یک مرتبه از آن مراتبی که خدا برای آنها در نظر گرفته به همان مرتبه می‌رسند، آنها افرادی هستند که جنبه عقل را بر جنبه احساسات غلبه می‌دهند. یعنی در این دنیا گر چه گناه کردند، گر چه ... ولی نه به آن حدی که احساسات آنها بیاید بگوید به طور کلی همه را بپوشاند، ایمان آوردند یک گناه هم حالا انجام دادند، مؤمن هستند یک کاستی هم کردند، اینها می‌آیند در عالم برزخ آن کاستی‌های آنها و آن نقائص آنها تبدیل می‌شود به واسطه تربیت و اینها در زمره آن افرادی که **(وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ)** اینها قرار ندارند. اینها آنهایی هستند که نه.

این عُمَر شما خیال می‌کنید این عمر که بود؟ معجزه‌ای نبود که این از امیرالمؤمنین علیه‌السلام

ندید. معجزه‌ای نبود که ندید. من وقتی که داشتم همین

چند روز پیش داشتم همین جلسات عنوان بصری را داشتم می‌نوشتم يك مطلبی به ذهنم رسید، رفتم آن مطلب را یادداشت کردم که در ضمن آوردم. هیچ معجزه‌ای نبود که این ندید از امیرالمؤمنین. روایت معروفی است نمی‌دانم شنیدند رفقا و دوستان یا نه؟ بعد شنیدم از آقای بیات که ایشان مرحوم آقا در کتابهایشان آوردند، من ندیده بودم. يك روز يك بساطی آورده بودند برای پیغمبر، فرشی بود، مثل يك گلیمی بود، مثل يك فرشی بود بافته بود از يك جا. پیغمبر به انس بن مالك فرمودند که: بلند شو برو این چند نفر را صدا کن بیایند؛ ابوبکر و عمر و طلحه و زبیر و عبدالرحمن بن عوف و سعد و سعید و اینها را صدا کن بیایند. رفت همه را صدا کرد آورد امیرالمؤمنین هم پیش پیغمبر نشسته بودند. پیغمبر فرمودند: همه‌تان بنشینید روی این بساط، روی این بساط بنشینید. نشستند بعد به انس فرمودند: بنشین روی بساط و هر چه اتفاق می‌افتد بعد بیا گزارش بده. بعد بیا خبر بده. به امیرالمؤمنین فرمودند: خدا حافظ شما ان شاء الله سفر به خیر. امیرالمؤمنین هم رو کرد به باد، گفت: احمیلینا «ما را بلند کن!» يك مرتبه می‌گفت انس: دید ما روی هوا هستیم. مثل قالی سلیمان داریم همینطور می‌رویم. رفتیم، ممالک را گذارندیم، صحراها را گذارندیم، دریاها را گذارندیم، همینطور داریم می‌رویم. گفت يك دفعه يك جا آمدیم پایین. حضرت فرمودند: می‌دانید کجاییم؟ کنار يك غاری بود اینجا غار اصحاب کهف است. دیدند: چند نفر در آنجا همانطور

خوابیده‌اند. حضرت رو کرد به عمر و ابوبکر گفت: بلند شوید به اینها سلام کنید. آنها بلند شدند: السلام علیکم یا اصحاب الکهف و الرقیم! قرآن هم بلد بودند دیگر. دیدند نه جوابی نیامد، صدایی نیامد، نشستند سر جایشان. حضرت فرمود: شما بقیه‌تان بلند شوید دیگر. می‌گفت ما بلند شدیم و با عبدالرحمن بن عوف و اینها بلند شدیم گفتیم: السلام علیکم یا ... خیل هم غلیظ و خلاصه با رعایت آن از مخارج را ادا کردیم. دیدیم نه آنها مخرج سرشان نمی‌شود، آنها از این الفاظ و اینها چیز است. امیرالمؤمنین بلند شد گفت که: بابا اینها اصحاب پیغمبرند، چرا جواب اینها را نمی‌دهید؟ السلام علیکم یا اصحاب الکهف، چرا جواب این اصحاب پیغمبر را نمی‌دهید؟ یکدفعه همه گفتند: السلام علیکم یا امیرالمؤمنین و سید الوصیین و خلیفته حضرت فرمود: چرا جواب اینها را نمی‌دهید؟ اینها اصحاب گفتند که: ما اجازه نداریم از طرف خدا به هیچ کس سلام بدهیم مگر اینکه نبی او یا وصی نبی او ما را امر کند. دیدند دیگر، دیدند یا ندیدید؟ مکاشفه که نبود، سحر که نبود، دیدید. حضرت فرمودند: بسم‌الله! سفرمان را شروع کنیم، دوباره بنشینیم. گفت همه نشستند دوباره روی این قالی حضرت فرمودند: احمیلی «باد ما را بلند کن.» بلند شدیم گفت: رفتیم دوباره همینطور تا نزدیکهای غروب، نزدیکهای غروب که خورشید غروب کرد ما آمدیم در یک جا، یک زمینی بود، رنگش مثل رنگ زعفران بود، اصلاً آب نبود، ولی گیاهی بود که برای مصارف طبّی و اینها به کار می‌برند

«دُرْمَنَه» به آن می گویند در آنجا زیاد بود ولی آب نبود. گفتند که: یا امیرالمؤمنین وقت نماز است همین‌ها، ابی بکر، ... یا علی! وقت نماز است آب نیست اینجا وضو بگیریم. حضرت فرمودند: خیلی خوب، بروم برایتان آب پیدا کنم. آمدند و یک چند قدم راه رفتند و با پا زدند به زمین، چشمه پیدا شد. همه وضو گرفتیم و نماز مغرب و عشاء را خواندیم و حضرت فرمود: اگر نمی گفتید، ساکت بودید، جبرائیل از بهشت برایمان آب می آورد. گفت: نماز را خواندیم و یک مقداری از شب آنجا بودیم و اینها و گردش کردیم. حضرت فرمود: حالا بنشینیم دوباره برگردیم مدینه. نشستیم در آن بساط و دیگر باد ما را برداشت و حضرت فرمودند: یا به نماز یا به یک رکعت از نماز صبح پیغمبر ما می رسیم دقیقاً معین کردند یا به دو رکعت یا به یک رکعت، این هم برای اینکه ... می گفتند: آمدیم کنار مسجد پیغمبر آمدیم پایین. نگاه کردیم دیدیم پیغمبر رکعت دوم نماز صبحش است. یک رکعت با نماز پیغمبر ما خواندیم. وقتی که تمام شد پیغمبر رو کردند به ما گفتند که: می گوئید یا من بگویم. گفتیم که از زبان شما بشنویم که بهتر است. حضرت تمام جریان را از آن اول تا الآن انگار با ما بودند، برای ما شرح دادند. بعد فرمودند: ای انس! آیا شهادت می دهی در روزی که علی تو را به شهادت این قضیه بطلبد؟

گفتند: بله.^۱ از این قضیه گذشت، پیغمبر از دنیا رفتند آمدند خلافت را غصب کردند، چه کردند...، امیرالمؤمنین را آوردند در مسجد که ازش بیعت بگیرند. امیرالمؤمنین رو کرد به افراد، آنهایی که آنجا بودند گفت: کی در روز غدیر بوده بیاید شهادت بدهد؟ هیچ کس بلند نشد. واقعاً آدم به خدا فقط باید پناه ببرد. بعد فرمودند: ای انس! آیا شهادت می دهی بر آنچه که در آن سفر از اصحاب کهف و آن چشمه و در آنجا دیدی؟ گفت: یا علی! سنم زیاد شده، فراموشی برای من پیدا شده، درست چیزی به خاطر نمی آید. التفات می کنید؟

وَالطُّلُبُ الْعِلْمَ لِاسْتِعْمَالِهِ،

آدم چیزی را که یاد می گیرد باید آقا ما همه مسئولیت داریم باید به کار بگیریم، باید آن را ادا کنیم (إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا)^۲ کتمان کنند، نگویند. حضرت فرمودند: اگر آنچه را که نمی گویی از روی عناد است خداوند پستی را در صورتت جوری بوجود بیاورد که نتوانی او را بپوشانی و چشمانت را کور کند و آب را در معدهات نگه ندارد. گفت: اینجای من صورتم پیس شد، همانجا نابینا شدم و هر چه آب می خوردم تشنگی من دیگر بر طرف نمی شد تا آخر عمر. عمرش هم خیلی زیاد بود، صد و خورده ای، خیلی زیاد عمر کرد.

این ابوبکر و این عمر اینها را دیدند، اما چه؟ آنوقت بلند می شوند این کارها را انجام می دهند. اگر نمی دیدید يك مسأله ای، آخر شما که دیدید آخر با چشم خودتان دیدید. اصلاً ما می گوئیم اینها همه شعبده است، بسیار خوب، تو هم بیا مثلش انجام بده. این چه است قضیه؟ تمام اینها به خاطر اینکه آن جنبه، آن مسأله، این که خدا نمی آورد برای آنها به خاطر اینکه اینها این جور هستند. اینها می آیند دوباره به همان ادامه می دهند، به همان کیفیت ادامه می دهند. خدا می گوید ما دوباره ... (بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَ لَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ)^۳ اینها دروغ می گویند (وَ قَالُوا إِنَّ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَ مَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ)^۴ اینها همانهایی هستند که در زمان دنیا، در آن زمانی که در دنیا زندگی می کردند، می گفتند که: حیات ما همین است، زندگی همین است، ما مبعوث نمی شویم. بعد

^۱ بحار الانوار، جلد ۳۹، صفحه ۱۳۷

^۲ سوره البقره (۲) آیه ۱۵۹

^۳ سوره الانعام (۶) آیه ۲۸

^۴ سوره الانعام (۶) آیه ۲۹

دوباره خداوند تکرار می‌کند. اینجا دیگر می‌فرماید: **(وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يُقْفَوْنَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ) ۱** آن «علی النار» بود این «علی رهیم» است. اینجا دیگر در قبال پروردگار اینجا

ایستادند. **(وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ يُقْفَوْنَ عَلَىٰ رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ)** خدا به اینها می‌گوید: این حق نبود؟ شما که انکار می‌کردید لقاء مرا، شما که انکار می‌کردید این درجات بهشت را، **(قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا) ۳** «قسم به خودت اینها همه حق بود.» **(قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ) ۴** «حالا که اینطور شد حالا عذاب را بچشید.» این که عذاب را بچشید نه منظور این آتش جهنم بخصوص، نه، همان حسرت عدم دیدار پروردگار. این عذاب است که اینها خدا به آنها در این دنیا یک سرمایه داده بود، این سرمایه را بگیر مجانی، این سرمایه را بگیر و برو با آن سرمایه کار کن. آقا! این یک ساعت قبل از اذان صبح سرمایه است، چرا این را بکار نمی‌گیری؟ این بین‌الطلوعین سرمایه است، چرا این را به کار نمی‌گیری؟ این زبان تو سرمایه است، این فکر تو سرمایه است، این مغز تو سرمایه است، این ارتباط تو سرمایه است، این موقعیت تو ...، چرا اینها را به کار نمی‌گیری؟ ما که مجانی دادیم بابا! ما که مجانی دادیم. اگر فرض کنید که ما شب می‌خواهید یک دفعه از نصف شب یک مرتبه طلوع آفتاب می‌شد، یعنی این وسط یک طفره می‌رفت، چه می‌شد؟ این سرمایه از ما گرفته نمی‌شد؟ اگر قرار می‌شد خدا بسیاری از نعمتها ...

هر گنج سعادت که خدا داد به حافظ *** از یمن دعای شب و ورد سحری بود

^۱ سوره الانعام (۶) صدر آیه ۳۰

حالا خدا می گفت: ما دیگر از ایندفعه این کار را انجام می دهیم، از ساعت دو بعد از نصف شب، ساعت دو و یک دقیقه یک دفعه آفتاب طلوع می کرد. چه می شد قضیه؟ این سرمایه را به ما گرفته می شد دیگر. آن وقت به خدا می گفتیم: چرا این طور کردی؟ چرا این سرمایه را به ما ندادی؟ چرا ما را محروم کردی؟ نمی گفتیم؟ می گوید: بفرما! می توانی بلند شوی، می توانی هم بخوابی، به خوابت ادامه بدهی. بعد خدا در این آیه می فرماید: **(قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ)** «اینها افرادی بودند که به لقاء خدا و روز قیامت را تکذیب کردند» گفتند که: نمی شود، لقاء خدا چیست؟ دیدن مراتب اسماء و صفات چیست؟ این حرفها چیست؟ درویشها این حرفها را می زنند، صوفی ها این حرف ...، این حرفها چیست آقا؟! و می توانستند ولی به دنبال نرفتند. به جای اینکه به دنبال بروند، آمدند خودشان را با همین مسائل آمدند چه کار کردند؟ همینطوری مشغول کردند.

مرحوم آقا می فرمودند: در آن وقتی که ما از نجف برگشتیم در آن منزل. یک روز یکی از اقوام ما، از آقایان بود، آقایان طهران بود که در همان عراق و آنجاها و سامرا، کاظمین و آنجاها بود، از اقوام بود، شیخ بود می گفتند: آمد برای دیدن ما. در ضمن در بین صحبت شروع کرد از مثنوی بد گفتن: این مرد ملحد کافر کزای

وحدت وجودی ...، شروع کرد از این مسائل و همینطور می گفتند: ما هیچ نگفتیم و ایشان همینطور ادامه می داد. وقتی که تمام شد حرفهایش، خوب ایشان را همه جور دیگر، به هر عنوانی و به هر صفاتی ایشان را متصف کرد، می گفتند: من رفتم از آن اتاق بغل مثنوی را برداشتم آوردم همینطوری وسطش را باز کردم. گفتم: بخوان آقا! خواند، گفتم: حالا معنا کن. نکرد، گفتم: شما یک خط این را نمی توانید معنا بکنید، آنوقت چه دارید آخر هی می گویی؟ التفات می کنید، همینطوری مثنوی به درد نمی خورد، همینطوری، درویش، صوفی اند، وحدت وجودی. آخر تو که نمی فهمی این چه ... (فَدَّ حَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ) اصلاً اینها تکذیب می کنند، دنبال نمی روند، به جای اینکه از این علمشان استفاده کنند، ندیده می گیرند و کتمان می کنند.

یک روز ایشان می فرمودند: یکی از شاگردان مرحوم قاضی به نام مرحوم سید حسن مسقطی نشسته بود در بین بعضی از علماء مرد عالمی بود، بحائثی بود یکی از این افراد، به عنوان خود شیرینی یا علی ای حال دیگر هر چه، آمد گفت: آقا! این مطالبی که راجع به خدا و رؤیت و وصل و فناء و اینها می گوید، اینها واقعاً

حقیقت دارد؟ ایشان هم خیلی رُک بود و یک شهادتی داشت در صحبت، گفت: آقا! شما به بیت‌الخلاء که می‌روید آن چیزهایی که در آنجا می‌بینید حقیقت دارد ولی خدا حقیقت ندارد؟ یعنی ایشان این را می‌خواست بگوید که: شما به قبیح‌ترین چیز و پست‌ترین چیز و رذیل‌ترین چیز، اسم حقیقت دارید می‌گذارید و آن که تمام حقیقت همه عالم را گرفته و اصل همه حقایق است آن نباید حقیقت داشته باشد؟ مرحوم قاضی در یک مجلسی بودند در آنجا ظاهراً مرحوم مسقطی هم در همانجا بود. آمد گفتش که: آقا! این مطلب وصل و وحدت و این مطالبی را که شما می‌فرماید اینها چه طوری است؟ از آقایان هم بود از آقایان معروف مرحوم قاضی ایشان رعایت مطالب و اینها را داشتند. گفتند: چه می‌گویی آقا! چهل سال است که با او در وصلم، تو داری می‌گویی این حقیقت دارد، این هست. آقا جان! مرحوم قاضی کسی نبود که شما بروید پیش او و از او نقطه ضعف بگیرید و بعد بیائید بگوئید اینها حقیقت ندارد و در منزلش هم به روی شما نبسته بود و کسی را محروم نکرده بود. آخر نشستن در خانه و همین طوری بافتن و گفتن درست است؟ می‌رفتید، ایراد می‌گرفتید، می‌آمدید در روزنامه می‌نوشتید، کسی حرفی نداشت، آقا! اینها همه‌اش دروغ است و کلک است و فلان است، ما رفتیم هیچ چیز نبود، نه، آقا این مسائل چیه؟ رفتید؟ با ایشان صحبت کردید؟ یا نه، همینطوری آمدند.... می‌رفتید آقا از ایشان اشکال می‌کردید ما هم قبول می‌کردیم. همینطوری

کنار نشستن و اتهام تکفیر به مرحوم قاضی زدن ...، کی این اتهام‌ها را می‌زده؟ آقایان! مراجع معروف به ایشان اتهام تکفیر می‌زدند.

آقای مرجع! جناب آقای بزرگوار! آیا شما با ایشان یک جلسه صحبت کردی؟ آیا از ایشان نقطه ضعف گرفتی؟ آیا ایشان نمازش را ترک می‌کرد؟ آیا ایشان شرب خمر می‌کرد؟ آیا ایشان خدای ناکرده اعمال منافی عفت انجام می‌داد که شما ...؟ شما چه نقطه ضعفی از این گرفتید و آمدید و این اتهام تکفیر و ارتداد و سایر آن چه را که بالاخره چرا آخر باید اینطور باشد؟ چرا انسان در مواجهه با حق و حقیقت باید آنقدر سست باشد و سکوت کند و به دنبال نرود و کتمان کند؟ چرا باید اینطور باشد؟ افرادی که می‌رفتند پیش ایشان، می‌دانید اینها چطور می‌رفتند؟ عبا را می‌انداختند روی سرشان که شب هم بروند و کسی هم یک شخصی، یکی تعریف می‌کرد می‌گفت: وقتی که ما میرفتیم خدمت ایشان، از اول که وقتی وارد کوچه می‌شدیم هی پشت سرمان را نگاه می‌کردیم که آخوندی نمی‌آید کسی نمی‌آید ما را نبیند، توی آن محله و آن دور و بر و اینها ...، اصلاً مثل اینکه می‌خواهند بروند یک جنایتی انجام بدهند. این بستن علم نیست؟ انسان خودش را محروم کند. آقا جان برو! آخر تو که پنجاه سال درس دادی، تو که پنجاه سال با مردم بودی، تو که خودت مدعی هستی که ما چه هستیم و که هستیم و علوم آل محمد همه در ...، تو جرأت نداری یک شب بلند شوی بروی اینجا؟ این بود؟

یعنی ثمره این همه درس خواندن و این همه ادعا و این است که تو نتوانی یک ساعت آقا برو حرفش را بشنو؟ ببین آقا شما را دعوت به چه می‌کند؟ به شیطان دعوت می‌کند، به خدا دعوت می‌کند، وضعش را ببین، ببین دروغ می‌گوید، ببین خلاف می‌کند. مرحوم قاضی کم کسی نبود. مرحوم قاضی کسی بود که وقتی وارد مجلس می‌شد در مجلس علمای نجف، تمام آن مجلس را سکوت می‌گرفت انگار روی سر هر کدام یک پرنده نشسته؛ به این نحو بود. آدم عادی که نبود. چرا انسان باید به یک جایی برسد، به این نقطه برسد این قدر خلاصه بر او شیطان غلبه کند، حاضر نباشد حتی بشنود؟ مرحوم آقا با آقا سید ابراهیم کرمانشاهی می‌گفتند: آقا! برو بشنو، حرف بزن، با آقای حداد حرف بزن، خودم می‌گویم برو حرف بزن، قبول نکردی مسأله این بود.

یک روز مرحوم آقا می‌فرمودند: مرحوم آقای خویی رحمة الله علیه ایشان سابقاً پیش مرحوم قاضی رفت و آمد داشته و مسأله هم از اینجا شروع شد که حضرت آیت الله بهجت سلمه الله که ایشان فعلاً در قید حیات است ایشان شاگرد مرحوم آقای خویی بوده. در مجلس بحث یک وقتی صحبت در بحث در اینجا بوده که: آیا متکلم می‌تواند از کلام واحد، از یک کلام، دو تعبیر را و دو مفهوم را اراده بکند یا نه؟ یا هر کلامی برای خودش یک معنا دارد؟ فرض کنید که من به یک نفر می‌گویم: آقا جان! شما یک قدری بروید شیر بیاورید. حالا این شیر

هم به شیر آب و این چیزها گفته می‌شود هم به شیر خوردن. اگر یک وقت قرینه باشد در آنجا به حرفی نیست، اما اگر حالا متکلم بخواهد هر دوی اینها را اداره کند، یعنی هم به آن شخص می‌خواهد بگوید آقا! یک شیر بیاور، شیر مطبخ، دستشویی خراب است درست کن و هم یک ظرف شیر بیاور، یک شیشه شیر بیاور. آیا می‌تواند با یک عبارت این دو معنا را برساند یا نه؟ معمولاً می‌گویند نمی‌تواند بلکه باید قرینه بیاورد تا اینکه مشخص بشود. آقای خویی هم طبق همین موضوع متداول و مبنای متعارف، ایشان هم استدلال کردند بر اینکه نه نمی‌شود و این دو مفهوم را از یک لفظ نمی‌شود شخص اراده بکند. آقای بهجت که با مرحوم قاضی ارتباط داشتند، شب در جلسه این مسأله را با مرحوم قاضی در میان می‌گذارند که امروز ما در مجلس یک همچنین قضیه‌ای داشتیم و صحبت مرحوم قاضی می‌فرمایند که: این مسأله نسبت به نفوس ضعیفه همینطور است. افرادی که نفس آنها ضعیف است و قدرت و احاطه بر نفس ندارند و بر مدرکات خودشان ندارد و نمی‌تواند آن مدرکات خودشان را در اختیار خودشان قرار بدهند، اینها در مقام تلفظ و در مقام خطاب و در مقام صحبت طبعاً قادر نیستند دو معنا را در آن واحد و به لحاظ واحد آن دو معنا را با هم در آن لفظ بیاورند. اما آن نفوسی که اینها قادر هستند بر اینکه قدرت داشته باشند و نفس خود را در اختیار داشته باشند، آنها می‌توانند به آن واحد نفس را در دو مفهوم به کار بگیرند، بلکه در سه مفهوم

می‌توانند بکار بگیرند، بلکه در چهار مفهوم می‌توانند به کار بگیرند. چون ما خیلی داریم در عربی که هست، در لغات دیگر هست، در انگلیسی هم خیلی است که لفظ مشترک خیلی زیاد است الفظی که دارای معنای مختلف هستند و انسان آن مفهوم را باید به قرائن متوجه بشود از آن لفظ و این البته از نقطه ضعف آن لغت است ولی در عربی فقط بعضی از لغات خاص است. هر لغتی غنی‌تر است از نقطه نظر فرهنگ که بتواند مفهوم‌های متعدد را با الفاظ متعدد بخواهد بیان بکند آن غنی‌تر است. علی‌ای حال، ایشان فردا می‌آیند این مطلب را به آقای خویی نقل می‌کنند که: این مسأله، یک وقت شما اصل بحث را به عنوان یک پدیده واقعی و کلی مطرح می‌کنید، نه، محل اشکال است، یک وقتی نه، بحث را نسبت به همین نفوس ضعیفه یعنی دارید مطرح می‌کنید، که عموم افراد اینها اینطور هستند ما این را قبول داریم اما اینکه به عنوان اصل قضیه که اصلاً مستحیل و محال است، نه، اگر آن نفوس، نفس قوی باشد مطلب اینطور نیست. ایشان می‌گویند این حرف از خودت نیست، این را از که آوردی؟ از کجا این مطلب را تو می‌آیی نقل می‌کنی و بیان می‌کنی؟ ایشان می‌گویند که: ما این مطلب را از آقای قاضی شنیدیم. ایشان خیلی خوشوقت می‌شوند و از ایشان درخواست می‌کنند که من ایشان را می‌خواهم ببینم. اگر می‌شود ما یک وقتی قرار می‌دهیم ایشان بیایند در منزل، ما ملاقاتی با ایشان داشته باشیم. آقای بهجت حفظه الله ایشان می‌روند به مرحوم قاضی

می‌گویند که آقای خویی ایشان طالب ملاقات شما هستند و مشتاقند که شما را ببینند. ایشان هم می‌فرمایند که: برو به ایشان بگو: ولی در بین صحبت می‌گویند آقای خویی به آقای بهجت: من می‌خواهم ایشان را ببینم ولی این حرفهایی که می‌زنند، خلاصه مطالبی که هست این ما را مانع شده از اینکه بیایم و توفیق زیارت ایشان را پیدا کنیم بالاخره مطالبی که هست و اینها تا حالا مانع بوده مرحوم قاضی به آقای بهجت می‌گویند که: به ایشان بگو اولاً رسم و دیدن علما و اهل تحقیق این نیست که مطلب را ندیده و نشنیده بیایند قضاوت کنند. ببیند چه حرف متین. شما می‌گوئید ما راجع به شما حرفهایی شنیدیم، من که خودم حی و حاضر نشستم، چی بلند می‌شوید شما پشت سر ما می‌آیی این حرف را می‌زنی؟ اگر من مرده بودم، تازه آن موقع هم نمی‌باید بگویی، باید بیایی از افرادی که مطلع هستند، ارتباط دارند، تحقیق کنی. بنشین بگویی ما حرفهایی شنیدیم و این حرفهایی که شنیدیم باعث می‌شود ما نتوانیم برویم. این بستن دریچه حق است انسان بروی خودش دیگر. وقتی من هنوز نشسته‌ام و در اینجا حضور دارم، بیا از خود من بشنو، چرا شما می‌خواهی مثلاً چیز کنی؟ فرمودند: این روش و دیدن بزرگان تحقیق نیست که به صرف شنیدن خود را از یک حقی محروم کنند و باز نکنند. این یک مطلب، دوم اینکه من در خانه‌ام را به روی کسی نبستم تا به حال که شما تقاضای ملاقات کرده باشید و خلاصه اینجا پاسخ رد شنیده باشید. انسان بلند می‌شود، می‌آید تحقیق

می‌کند تفحص می‌کند هر چه دیگر به نظرش رسید دیگر، بالاخره تحقیق را باید انسان انجام بدهد حالا بعد هر چه با داد. و مطلب سوم اینکه اگر ایشان با ما کار دارند در منزل ما باز است. ما با ایشان کاری نداریم، ما مشکلی نداریم با ایشان. می‌خواهند؟ بسیار خوب بفرمائید، در منزل باز است، در بزنند بفرما بیایند تو. و علی ای حال ایشان می‌روند و در منزل مرحوم قاضی و بهره‌مند می‌شوند از ایشان اما علی ای حال این بهره‌مندی و این نعمت الهی نمی‌آورد و بعد از یک مدتی ایشان ترک می‌کنند؛ که آن هم یک جریان مفصلی دارد.

یک روز مرحوم آقا این قضیه‌ای را که من دارم نقل می‌کنم برایتان، این قضیه را، یک وقت ما در منزل مرحوم آقای مطهری رحمه الله علیه بودیم ایشان داشتند این مطلب را به آقای مطهری این مطلب را می‌فرمودند و گر چه ما قبلاً هم این را شنیده بودیم ولی کیفیت این قضیه را این طور بخواهم عرض بکنم خدمتان و این مطلب را ایشان به خیلی از افراد هم فرمودند. آخرین مرتبه، یعنی آن مرتبه آخری که من شنیدم در وقتی بود که عده‌ای از دوستان ایشان از اصفهان و شیراز آمده بودند برای دیدن ایشان و با اجتماع یکی از جلسات مشهد مجموعاً در حیات منزل فصل تابستان بود در حیاط منزل ایشان، جلسه عصر جمعه‌ای بود و ایشان آن روز صحبت می‌کردند به مناسبتی صحبت شد و مطلب به اینجا رسید. می‌فرمودند وقتی که ما در نجف بودیم خوب طلبه‌ای بودیم اهل بحث و اهل درس و از این

نقطه نظر ما در میان افراد معروف بودیم، در نجف معروف بودیم. مرحوم آقا از این نقطه نظر بحثی و درسی خیلی فرد شاخصی بودند و معروف بودند و حتی اساتید ایشان وقتی که می‌خواستند بقیه شاگردان را تشویق کنند به مطالعه، می‌گفتند از آقا سید محمد حسین یاد بگیرید؛ به این نحو. مرحوم آقای شاهرودی در جلسه درس چند مرتبه ایشان فرمودند: اشکال هم می‌خواهید بکنید مثل آسید محمد حسین اشکال کنید؛ یا مرحوم آقا شیخ حسین حلّی به وجود مرحوم آقا در جلسه درس مباحثات می‌کردند. مرحوم آقا شیخ حسین حلّی، از فحول علمای نجف و اینها بودند. خود مرحوم آقای خوئی یک روز به ایشان فرمودند که: فلانی! اگر شما و حضرت آیه الله سیستانی حفظه الله، که فعلاً در قید حیات هستند، که ایشان هم مباحثه‌ای مرحوم آقا بودند اگر شما دو تا فقط بیاید من برای شما دو تا درس فقه می‌گویم. چون هنوز آن موقع ایشان درس فقه نگفته بودند و درسشان اصول بوده، مرحوم آقای خوئی، یعنی فقط شما دو تا کفایت می‌کنید که من یک درس شروع کنم. مرحوم آقا، ایشان می‌فرمودند: نه، من نرفتم چون من فقه آقای شاهرودی و فقه آقا شیخ حسین حلّی را می‌رفتم دیگر قبول نکردم که بروم ولی آقای سیستانی به اتفاق یک عدّه رفتند و بالاخره آقای خوئی هم برای آنها فقه را شروع کردند و ایشان هم تا آخر فقه آقای خوئی نرفتند. یعنی اینطوری بود وضع ایشان. یک طلبه نبود که وقت گذران و مُتَلِف. ایشان می‌فرمودند که: یک شب ما از درس که داشتیم

بر می‌گشتیم در بین بحث صحبت از مسائل وقتی که پیش آمد از آن بحث، کشیده شد قضیه به مسائل عقلی و دیگر مطلب تمام شد و دأب و دیدن ایشان این بود که وقتی که درس تمام می‌شد و اشکال درس باقی می‌ماند با آقای خویی تا دم منزل آقای خویی همراهی می‌کردند و درس و اشکال را دیگر پیگیری می‌کردند در طی مسیر. ایشان می‌گفتند ما همین آمدیم و اشکال را دنبال می‌کردیم با ایشان و صحبت می‌کردیم و صحبت کردیم و به یک نتیجه‌ای رسیدیم بحث به یک نتیجه‌ای یکدفعه آقای خویی رو کردند به ما گفتند: آسید محمد حسین! طلبه وقتش را به این چیزها نباید بگذرانند، به مطالب عرفانی و همین ذکر و فلان و ...، طلبه باید درسش را بخواند و این مسائل برای انسان حاصل می‌شود، خود به خود حاصل می‌شود. ما هم قادح عدالتِ اینها نیستیم، یعنی حالا کسی که از اینها اگر اهل عرفان باشد، ما مثل بقیه بگوئیم کافر است، نه، ما به اینها کافر هم نمی‌گوییم و اینها را قادح عدالت نمی‌دانیم این حرف من را کسی متوجه می‌شود از آقایانی که متوجه می‌شوند که این چه فحش بزرگی است که یکی می‌تواند بدهد که یعنی من باب مثال حالا عرض می‌کنم خدمتتان، که داشتند برای آقای مطهری نقل می‌کردند؛ البته عرض کردم در آن مجلس، در حضور عموم هم این قضیه را فرمودند ولی توضیح بیشترش را آنجا دادند و یکی از افراد که اسم بردند، حالا من دیگر اسم نمی‌برم یکی از افراد هم آن هم در همین مسائل بود اما وقتی که پدرش او را منع

کرد از رفتن به منزل آقای قاضی و پرداختن به اینها، آن حرف پدرش را گوش کرد و ترک کرد و بعد هم برگشت در همان محلشان. آقا می فرمودند که: من به ایشان عرض کردم که اولاً این که شما می فرمائید طلبه باید به درس و بحث هایش بپردازد، شما خودتان موقعیت من را اگر کسی نداند شما دیگر می دانید ما در درس تا چه اندازه مُجد و تا چه اندازه جدی هستیم و اضافه بر این مطلب من خدمتتان عرض کنم که من حاضرم در هر مسأله فرعی فقهی که مورد نظر شما باشد، در هر مسأله در حضور عموم با هم بحث کنیم؛ یک هفته. فرض کنید که در فلان مسأله فرعی فقهی، من باب مثال: آیا مُتَنَجِّس اول مُنَجِّس هست یا نیست؟ یک بحث خیلی معروفی است، من باب مثال دارم عرض می کنم. یک هفته شما هر چه می خواهید مطالعه بکنید ما هم یک هفته، بعد می آئیم در حضور عموم بحث می کنیم، ببینیم آیا من غلبه می کنم بر شما یا شما بر من غلبه می کنید؛ خیلی صریح.

این مربوط به قسمت اول از اشکال، و اما اینکه فرمودید این مطالب خود به خود حاصل می شود، شما نشان بدهید برای کدام یک از افراد این مطالب خود به خود حاصل شده، بدون اینکه کسی نماز شب بخواند؟ بدون اینکه کسی مراقبه کند؟ بدون اینکه کسی، خود به خود یک دفعه بشود سلمان فارسی؟ نشان بدهید، بگوئید؟ این حرفها چیست آقا جان! چهل سال در به دری آدم می کشد، بدهند، ندهند؟ مسائل چیست؟ کجا برای کسی پیدا شده؟ حرفها چیست؟

این هم مسأله دوم و اما مسأله سوم که فلان کس پدرش او را نهی کرد، گفتند: الحمدلله پدر ما از دنیا رفته، کسی نیست ما را نهی بکند از اینکه برویم اینجا و از این نقطه هم خاطر ما جمع است که ما پدر نداریم که ما را نهی بکند از این رفتن مسائل و اینها.

بعد این مطلب را ایشان به مرحوم مطهری فرمودند، فرمودند: شما ببینید آقا! کار به جایی رسیده است که ورود در اصلی‌ترین مسائل حیات و بحث راجع به مسائل الهی و ذکر و فکر و مراقبه و لطیف‌ترین و دقیق‌ترین و ظریف‌ترین حقایقی که بر افراد پوشیده است، این را به عنوان قادح عدالت دارند معرفی می‌کنند. یعنی کسی که دنبال خدا می‌رود کافر است. کسی که به دنبال خدا می‌رود مرتد است. کسی که به دنبال ... التفات می‌کنید! کار به کجا باید بکشد. این است قضیه. وقتی که مرحوم آقا فرمودند که: شما خیال می‌کنید صدّام همین گُتره آمده؟ چوب خداست. آن حوزه‌ای که می‌زند سید حسن مسقطی را از حوزه بیرون می‌کند. سید حسن مسقطی گناهش چه بود؟ گناهش این بود که می‌گفت خدا. سید حسن مسقطی چه گناهی داشت؟ آن حوزه‌ای که وقتی آقا شیخ محمد حسین کمپانی و مرحوم شیخ محمد رضای مظفر وقتی می‌روند پیش آسید ابوالحسن اصفهانی و می‌گویند: ما می‌خواهیم درس فلسفه شروع کنیم. می‌دانید ایشان چه جواب می‌دهد؟ جواب می‌دهد که: من مال سهم امام را ملک شرعی خود می‌دانم، مال

سهم امام، بدانید!، که ملک نمی‌شود و مجتهد وکیل است نه اینکه مالک ایشان می‌گفتند که حالا نظر ایشان این بود، ما به نظر فقهی کسی کاری نداریم مال سهم امام را من ملک شخصی خود می‌دانم و راضی نیستم یک ریال از مال شخصی من به طلبه‌ای برسد که درس فلسفه می‌خواند و درس عرفان می‌خواند. این حوزه نجف باید صدام بیاید و اثری از او هم باقی نگذارد. آیا امیرالمؤمنین به این حوزه نجف راضی است؟ به این حوزه‌ای که بیایند مرحوم قاضی را بگویند کافر است. مرحوم قاضی کیه؟ دیدید دیگر، آقا در کتابهایشان چی نوشتند. مرحوم قاضی استاد آسید عبدالکریم کشمیری، استاد مرحوم حدّاد، استاد همین حضرت آیت الله بهجت، استاد آشیخ محمد تقی آملی، واقعاً اینهایی که هر کدام از اینها. این برای مسلک عرفانی که دارد باید بشود کافر و چه کسانی باید بشوند مقرب؟ افرادی که انسان شرم می‌آید اسم حجة الاسلام و آية الله بر آنها بگذارد. آنهايي می‌شوند مقرب که می‌آیند به مرحوم آقا می‌گویند در بعضی از موارد، انسان با اینکه می‌داند رضای خدا در چیست، اما مصلحت اقتضاء می‌کند که خلافتش را انجام بدهد. آنوقت این می‌شود مقرب. می‌گوید با اینکه می‌داند رضای خدا در چیست ولی مصلحت اقتضاء می‌کند که خلافتش را انجام بدهد. این حرفهایی که خدمتتان می‌زنم اینها دروغ نیست اینها مطالب واقعی است. بعد مرحوم آقا فرمودند:

إن شاء الله به زودی حوزه‌ای در نجف تأسیس خواهد شد همان طوری که مورد رضای
أمیرالمؤمنین است، إن شاء الله.

إن شاء الله امیدواریم که خداوند متعال ما را به خودمان وانگذارد و از امتحان به آن نحوی که
مورد رضای اوست ما بیرون بیائیم. این علوم، این معارف، آن چه را که به گوش ما رسیده است، اینها
را به کار ببندیم و خداوند توفیق عمل به اینها را به ما عنایت کند. إن شاء الله خداوند در فرج امام زمان
علیه السلام تعجیل کند. ما را از یاران و یاوران آن حضرت قرار بدهد. شر دشمنان اسلام را به خودشان
برگرداند و مدافعان از حریم اسلام و تشیع را بر تأییداتشان بیفزاید و دست ما از دامان اهل بیت در دنیا
و آخرت کوتاه نگرداند.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ